

ומקשינן: איני?!

והא כתיב [תהלים טו]: "ואת יראי ה' יכבד", ואמר מר: זה יהושפט מלך יהודה, כשהיה רואה תלמיד חכם, היה עומד מכסאו ומחבקו ומנשקו, וקורא לו: רבי, רבי, מרי, מרי!

ומשנינן: לא קשיא.

הא בצינעא, יש לכבד כל אחד ואחד, כמו יהושפט המלך.

הא בפרהסיא, צריך להודיע מלכותו על ידי הטלת אימה!

תניא: כשהיה רבי חולה, הוא היה מוטל בציפורי, שהיא בראש ההר, ואילו מקום קברו היה מוכן לו בבית שערים, בעמק יזרעאל.

ומקשינן על מה שאמרו בבביתא שמושבו של רבי היה בציפורי:

והתניא [דברים טז]: "צדק צדק תרדף" — יש לך לרדוף וללכת רחוק, אל גדול הדור, כדי להגיע לצדק האמיתי בהלכה — הלך אחר רבי — לבית שערים!

ומוכח ששם היה מושבו, ולא בציפורי!

ומשנינן: רבי — בבית שערים הוה, אלא כיון דחלש — אמטיוהי לציפורי, שהיא בראש ההר ואוירה צח וטוב, ואילו בית שערים היא בעמק.

דמדליא שהיא במקום גבוה, בראש ההר, קד-א ובסוים אוירא, ואוירה משובח.

ההוא יומא דנח נפשיה דרבי, גזרו בו רבנן [לפני פטירתו] תעניתא, ובעו רחמי. ואמרי: כל מאן דאמר נח נפשיה דרבי — ידקר בחרב!

סליקא אמתיה דרבי לאיגרא, עלתה אמתו של רבי אל הגג, ואמרה תפילה: המלאכים, שהם עליונים, מבקשין את רבי שיבוא למחיצתם, והתחתונים, האנשים בארץ, מבקשין את רבי שישאר עמם.

יהי רצון שיכופו תחתונים את רצונם על העליונים, וישאר רבי בחיים.

אך כיון דחזאי, שראתה אמתו של רבי, כמה זימני, פעמים אחדות, דעייל רבי לבית הכסא, וחליץ תפילין כדי שיוכל להכנס להכנס לבית הכסא, ובצאתו מבית הכסא חזר ומנח להו לתפילין, וקמציטער רבי בחליצתן ובהנחתן — אמרה בתפילתה: יהי רצון שיכופו עליונים את התחתונים.

ולמרות שהודיעה אמתו של רבי את צערו ברבים, לא הוה שתקי רבנן מלמיבעי רחמי עליו שישאר בחיים.

שקלה כוזא, לקחה אמתו של רבי כד חרס, שדייא מאיגרא לארעא, וזרקתו מהגג על הארץ, ומקול הנפץ בשבירת הכד אישתיקו רבנן מלבקש רחמי על רבי באותו הרגע. ונח נפשיה דרבי באותו הרגע שהפסיקו מתפילתם.⁽¹⁾

1. המהרש"א מבאר שרבי הגיע לשלימות בנפשו ובגופו, ולכן היה עליו המאבק בין העליונים

לפני מותם. וכן כדי שיהיה הגוף בלבד חולה, ואילו נשמתם תשאר צלולה.

אמרו ליה רבנן לבר קפרא: זיל עיין, לך אל ביתו של רבי, וראה מה אירע לרבי.

אזל, הלך בר קפרא, אשכחיה דנה נפשיה, ונוכח שמת רבי.

קרעיה ללבושיה, ואהדריה לקרעיה לאחוריה, והחזיר את חלק הבגד הקרוע לאחוריו.

פתח בר קפרא בהספד, ואמר: "אראלים", המלאכים בשמים, וכנגדם "מצוקים", שהם הצדיקים אשר בארץ, אחוזו בארון הקדש, ונאבקו ביניהם מי יאחוז בארון הקודש [רבי נמשל כארון הקודש].

נצחו אראלים את המצוקים — ונשבה ארון הקדש על ידי האראלים!

אמרו ליה חכמים לבר קפרא: האם נח נפשיה דרבי?

אמר להו: אתון קאמריתו, אתם אמרתם זאת, ואנא לא קאמינא.

בשעת פטירתו של רבי, זקף עשר אצבעותיו כלפי מעלה, ואמר: רבנו של עולם! גלוי וידוע לפניך, שיוגתי בעשר אצבעותי בתורה, ולא נהנית מהעולם הזה אפילו קמעא, אפילו לא לפי הטורח המועט שיגתי באצבע קטנה. יהי רצון מלפניך, שיהא שלום במנוחתו.

יצתה בת קול, ואמרה: [ישעיהו נז] "יבא שלום, ינוחו על משכבותם".

והוינן בה: "על משכבך" בלשון יחיד מיבעי ליה לנביא לומר, ומדוע נקט לשון רבים?

מסייע ליה הנביא באומרו כך לרבי חייה בר גמדיא.

דאמר רבי חייה בר גמדיא אמר רבי יוסי בן שאול: בשעה שהצדיק נפטר מן העולם, אומרים מלאכי השרת לפני הקב"ה: רבונו של עולם! צדיק פלוני בא!

אומר להם הקב"ה: יבואו צדיקים מגן עדן, ויצאו לקראתו של הצדיק הבא עתה!

ואומרים לו: יבא צדיק זה בשלום. ואז, יחזרו הצדיקים שיצאו לקראתו, וינוחו על משכבותם.

אמר רבי אלעזר: בשעה שהצדיק נפטר מן העולם, שלש כיתות של מלאכי השרת יוצאות לקראתו.

כת אחת אומרת לו: בא בשלום!

וכת אחת אומרת: הולך נכחו, בדרך הישרה, שבחר לו!

ואחת אומרת לו: יבא שלום, ינוחו על משכבותם.

ובשעה שהרשע נאבד מן העולם, שלש כיתות של מלאכי הבלה יוצאות לקראתו.

אחת אומרת: [ישעיהו מח] "אין שלום, אמר

לתחתונים, כי היתה שלמותו גם בנפש שהיא מן העליונים וגם בגוף שהוא מן התחתונים.

ומשראתה אמתו של רבי את צערו בהנחת התפילין היא נוכחה לדעת כי אינו יכול לקיים

עוד בגופו את מצות התפילין בשלמות, ולכן היא זרקא כד חרס וניפצה אותו, להוכיח לציבור שהגוף הוא כחרס הנשבר, ושלמותו אינה דבר מוחלט וקיים, ושכירתו וצערו - זו היא מיתתו.

אך כל זמן שהיא בבית אביה — גובה כתובתה עד עשרים וחמש שנים, כיון ששתיקתה בהיותה בבית אביה במשך זמן כה מרובה היא ראייה על מחילתה.

מתה האלמנה מבלי לגבות כתובתה — יורשיה [שירשים את זכויות כתובתה], מזכירין ליורשי האב את תביעת כתובתה עד עשרים וחמש שנים מפטירת הבעל. ואם לא תבעו אותה עד אז מהווה שתיקתם ראייה על מחילתם.

גמרא:

אמר תמה ליה אביי לרב יוסף על דברי רבי מאיר, שאלמנה מפסידה את כתובתה אחר שלא תבעה אותה במשך עשרים וחמש שנה משום שעשתה טובות לשכניה מנכסי היתומים בכדי שיעור כתובתה:

וכי יתכן שתהא ענייה שבישראל גובה את כתובתה המועטת רק עד עשרים וחמש שנים, וגם מרתא בת בייתום העשירה גובה את כתובתה המרובה רק עד עשרים וחמש שנים? והרי אין שווי הטובה שעושה אשה עשירה מגיע לכדי כתובתה הגדולה?

אמר ענה ליה רב יוסף לאביי במשל: אכן, כך הוא, כי לפום גמלא — שיחנא! לפי חוזק הגמל כך מטענינים עליו משא.

והוא הדין אשה עשירה, שעשיית הטובה שלה היא מרובה מעשיית הטובה של עניה, והרי היא עושה טובה במשך עשרים וחמש שנה כנגד כל כתובתה הגדולה.

איבעיא להו: לרבי מאיר, הסובר שמפסידה כתובתה כיון שעשתה טובה לשכנותיה

ה', לרשעים. ואחת אומרת לו: [ישעיהו ג] "למעצבה ישכב". ואחת אומרת לו: [יחזקאל לב] "רדה והשכבה את ערלים".

מתניתין:

אלמנה שלא גבתה את כתובתה, אפילו אם עבר משך זמן מרובה, הרי כל זמן שהיא בבית אביה, והיורשים זנים אותה שם — הרי היא גובה כתובתה, לעולם, בכל עת שתוצה.

אבל כל זמן שהיא נשארה בבית בעלה, והיא ניזונית שם מנכסי היתומים, הרי היא גובה כתובתה רק עד עשרים וחמש שנים מפטירת בעלה, ולא לאחר מכן. לפי שיש במשך כ"ה שנים אפשרות ש"תעשה טובה", שתיקח לחם ומלח מנכסי יתומים כדי לעשות טובות לשכניה, ונמצא שנטלה מהם ממון שלא היו חייבים ליתן לה, בשיעור שהוא כנגד שיווי כתובתה.

דברי רבי מאיר — שאמר זאת משום רבי שמעון בן גמליאל.

ואילו חכמים אומרים להיפך. כי לדעתם אין האשה מפסידה כתובתה לאחר עשרים וחמש שנה בגלל הטובות שעשתה עם שכניה, ולא הוזכרו עשרים וחמש שנה אלא לענין מחילת הכתובה על ידי האשה, מכח שתיקתה מלתבוע אותה במשך זמן כה רב. ולכן, לדעת חכמים, כל זמן שהיא בבית בעלה, כיון שמכבדים אותה היתומים בהיותה אצלם, אין שתיקתה ראייה על מחילתה, לפי שהיא מתביישת לתבוע מהם את הכתובה. ולכן היא גובה כתובתה לעולם.

מממן היתומים, אם כן, מהו שתשלש
[״שילוש״ הוא לשון חלוקה]?

האם יש לנו להעריך בכל שנה את החלק
היחסי מתוך עשרים וחמש שנה [דהיינו,
ארבעה אחוזים], ואם באה לגבות את
כתובתה בתוך עשרים וחמש שנה יש לנו
לנכות מהכתובה את מה שלקחה מממן
היתומים לצורך טובת הנאה. או שמא לא
קבעו חכמים אלא שתפסיד את כל כתובתה
לאחר עשרים וחמש שנה, אך לא קבעו
לנכות מכתובתה באופן יחסי בכל שנה
ושנה?

ומסקינן: תיקו.

שנינו במשנה: **וחכמים אומרים: כל זמן**
שהיא בבית אביה גובה כתובתה עד עשרים
וחמש שנה, לפי שאם לא גבתה עד זמן זה
מוכח שמחלה על כתובתה.

אמר תמה ליה אבוי לרב יוסף: וכי אפשר
לומר שאשה אשר **אתאי**, שבאה לגבות
כתובתה, **קודם שקיעת החמה** שנשלמת בה
השנה העשרים וחמש — **גובה כתובתה**.
ואילו אשה שבאה לגבות כתובתה **לאחר**
שקיעת החמה — **לא גביא כלל!**?

וכי **בההיא זמן פורתא** — **אחילתא!**? האם
בזמן הקצר הזה, מחלה לכתובתה!?

אמר ליה רב יוסף: אין, אכן כך הוא! **כי כל**
מדת חכמים כן היא, שקבעו זמן קצוב
ומוחלט.

וכמו ששנינו **שבארבעים טאה מים** — **טובל**
בהם. ואילו **בארבעים טאה מים חסר קורטוב**
[משהו] — **אינו יכול לטבול בהן**.

אמר רב יהודה אמר רב: העיד רבי ישמעאל

ברבי יוסי לפני רבי, שאמר משום אביו: לא
שנו שמפסידה האלמנה את כתובתה אם לא
תובעת אותה תוך עשרים וחמש שנה, **אלא**
במקרה שאין שטר כתובה יוצא מתחת
ידיה.

אבל אם היה שטר כתובה יוצא מתחת ידיה
בבית דין — **גובה כתובתה לעולם**, כי אילו
היתה מוחלת, היא היתה מביאה כתובתה
לבית דין לפני כן, ולא מחזיקה אותה בידה
אחר שמחלה עליה.

ורבי אלעזר אמר: אפילו שטר כתובה יוצא
מתחת ידיה — **אינה גובה אלא עד עשרים**
וחמש שנים.

מתיב רב ששת לרבי אלעזר מהא דתניא:
בעל חוב גובה את חובו לעולם, אפילו שלא
בהזכרה. והיינו, על אף שלא הזכיר לתבוע
את חובו אפילו במשך עשרים וחמש שנים
אין בכך ראייה שמחל על חובו.

ומדייק רב ששת: **היכי דמי?** באיזה אופן
מדברת הבריייתא?

אי דלא נקט המלוה שטרא — **במאי גבי?**

אלא בהכרח שמדובר דנקיט שטרא.

ודוקא **בעל חוב**, הוא זה דלאו בר אחולי
הוא, שאין המלוה מוחל על חובו מפני שאין
לו סיבה למחול, שהרי המלוה נתן ללוה את
כספו, והוא לא נהנה מן הלוה עד שהוא
יחמחול לו חובו.

הא אלמנה, שנהנית מן היתומים, ושחיובה
אינו נובע מכסף שנתנה לבעלה, אלא
מהתחייבות בעלה כלפיה — **אחילתא**,
מוחלת היא את החוב! והזמן המרובה של
עשרים וחמש שנה שעבר מאז שמת בעלה,

ומשנין: **הכא נמי**, גם בעלי ברייתא זו שונים את דינם בכגון שאין שטר יוצא תחת ידו, אלא מדובר **כשחייב מודה**, שבוה שוה גרושה לבעל חוב, ששניהם אינם מוחלים, אבל אלמנה שאין שטר כתובתה יוצא תחת ידה, הרי היא מוחלת.

אמר רב נחמן בר יצחק: תני רב יהודה בר קזא ב"מתניתא דבי בר קזא" [בר קזא הוא שם של חכם]: אלמנה שתבעה כתובתה תוך עשרים וחמש שנה —

הרי היא **כתבחה**, כאילו עתה התאלמנה, קד-ב ויש לה אפשרות לתבוע את כתובתה במשך עשרים וחמש השנים מיום התביעה.

ואם היה שטר כתובה יוצא מתחת ידיה — הרי היא **גובה כתובתה לעולם**.

שלח ליה רב נחמן בר רב הסדא לרב נחמן בר יעקב: ילמדנו רבינו שני דברים —

א. האם **כששטר כתובה יוצא מתחת ידה**, היא המחלוקת בין חכמים ורבי מאיר במשנתנו. או **כשאין שטר כתובה יוצא מתחת ידה נחלקו?**

ב. **והלכה כדברי מי?**

שלח ליה:

א. **כשאין שטר כתובה יוצא מתחת ידה** — מחלוקת. אבל **שטר כתובה יוצא מתחת ידה** — **גובה כתובתה לעולם** לפי כולם.

ב. **והלכה כדברי חכמים**.

כי אתא רב דימי מארץ ישראל לבבל, הביא מימרא, שאמר רבי שמעון בן פזי אמר רבי יהושע בן לוי משום בר קפרא: לא שנו שמוחלת כתובתה אם המתינה עשרים וחמש

ללא שתבע את הכתובה, מוכיח על מחילתה.

הוא רב ששת מותיב לה, מקשה לרבי אלעזר מברייתא זו, **והוא עצמו גם מפרק לה**, מתרץ אותה שלא תקשה לרבי אלעזר:

לעולם מדברת הברייתא בכגון **דלא נקיט המלוה שטרא בידו**. ולכן רק בעל חוב גובה לאחר עשרים וחמש שנה, ולא אלמנה, היות והיא מוחלת.

ומה ששאלתי אם אין לו שטר כיצד הוא גובה את החוב, יש לומר כי **הכא במאי עסקינן** — **כשחייב מודה בחוב**, אלא שהוא טוען שהמלוה מחל לו את החוב, והראיה מכך שלא תבעו. ומחדשת הברייתא שאין המלוה מוחל חובו לעולם. אבל אלמנה אכן מוחלת.

אלא, שמקשה הגמרא על יישובו של רב ששת —

והאמר רבי אלעאי, כך שונין חכמים, "בעלי ברייתא": **גרופה** — הרי היא **כבעל חוב**.

היכי דמי? אי דלא נקיטא כתובה, במאי גביא?

אלא לאו, דנקיטא כתובה בידה.

ויש לנו לדייק: דוקא **גרופה** היא כבעלת חוב, בכך דודאי **לאו בת אחולי כתובה היא**, כיון שגירשה בעלה. אלא, גובה כתובתה לעולם, ואפילו לא הזכירה דבר במשך עשרים וחמש שנה אודות כתובתה, כמו בעל חוב.

הא אלמנה — **אחילתא**, מוחלת היא לכתובתה!